

MILAN ŠENOVA

Povodom devedesete godišnjice njegova života

VLADIMIR BLASKOVIĆ

Sveuč. prof. dr Milan Šenoa

Devedeset navršenih godina života i šezdeset godina neprekidnog stručno-naučnog i stvaralačko-književnog rada nestora hrvatskih i jugoslavenskih geografa, sveučilišnog profesora u penziji dra Milana Šenoa, učitelja čitavih generacija suvremenih hrvatskih geografa, neosporno predstavlja veoma značajan jubilej, više negoli zlatan jubilej geografske nauke u Hrvatskoj, kome treba posvetiti svu nužnu pažnju i dostojno poštovanje.

Devedeset godina života čovjeka znači i jest vrlo mnogo. A devet životnih decenija čovjeka svestrano obrazovana i mnogostruko produktivna u društveno-korisnom i naprednom radu znači još i više. Devedeseta godišnjica života Milana Šenoa u našoj sredini i u našem je društvenom životu utoliko značajnija, što je slavljeni jubilarac sveopće poštovana osoba širom Hrvatske i Jugoslavije. Poštuju ga i kao čovjeka, i kao učenjaka, i kao nastavnika, i kao književnika. Povrh toga, široku mu popularnost podiže činjenica, da je još jedini živi sin slavnoga književnika i najizrazitijeg pjesnika grada Zagreba Augusta Šenoa.

Devet navršenih životnih decenija Milana Šenoa obilježava posebno zanimljiv život, o kome dosad još zapravo i nije bila dovoljno istaknuta njegova bitna značajka i stvarna kvalitativna vrijednost. Po naravi miran, tih i blag, dugogodišnji šef Katedre za geografiju i Geografskog instituta Sveučilišta u Zagrebu, dr Milan Šenoa izrazit je primjer nenametljiva erudite, ozbiljna i vrijedna radnika, solidna stvaraoca-književnika, vješta pripovjedača i, ustreba li, vrlo duhovita kozera. Njegov se rad ne ističe kvantitativnom hiperprodukcijom djela osrednje ili možda čak vulgarizatorne vrijednosti. Taj rad nije jednostran, pa ni jednostavan, ali nije ni malen ni beznačajan. Stručni mu se radovi odlikuju

stilskom jasnoćom, konkretnom lapidarnošću, sažetom argumentacijom i uvjerljivom pouzdanošću, a čitavo mu je životno djelovanje i djelo prožeto naprednim shvaćanjem i stavovima. Demokrata do u srž, Milan Šenoa je intelektualac par excellence; istinski humanista i pravi intelektualac-aristokrata.

Stručno-naučan i nastavno-stručan rad Milana Šenoe u Hrvatskoj utoliko je značajniji, što upravo njegova pojava na zagrebačkom Sveučilištu znači pojavu i prodiranje novih pogleda na društveni značaj geografske nauke i unošenje naprednih elemenata u odgojno-obrazovni proces geografske nastave. Njegovo stručno, naučno i nastavno djelovanje znači prilično mučno, ali uporno i stalno kidanje s prestarjelim i ranije čvrsto ukorijenjenim prirodnjačko-determinističkim i društveno-reakcionarnim poimanjem i shvaćanjem geografije. Prodiranje progresivnih geografskih shvaćanja u Zagrebu i Hrvatskoj nije bilo lako, jer su najistaknutiji hrvatski geografi bili izraziti predstavnici zastarjelih geografskih koncepcija, koje su uvelike obescjenjivale, ponekad čak i posve zanemarivale kompleksnu razradu i proučavanje mnogostruke uvjetovanosti, funkcionalne međuzavisnosti i društvene korisnosti izrazito geografskih činilaca i činjenica. Prodiranje progresivnih stručno-obrazovnih namjera u području geografske nauke u tadašnjem Zagrebu i Hrvatskoj bilo je utoliko teže, što su najmjerodavniji i odlučujući geografi Hrvatske bili većinom teolozi, kojima nije nedostajalo benevolentne naklonosti vlastodržaca.

Redovita sveučilišna nastavnička djelatnost Milana Šenoe pada u vrlo teško, možda najteže razdoblje našeg visokoškolskog života. Izvanredna mu je profesura (1913—1917) bila poremećena prvim svjetskim ratom, a redovita profesura, započeta u ratu i nastavljena u turbulentnim danima međuratnog perioda (1917—1940), obilježena je specifičnim razvojnim i radnim teškoćama zagrebačke Almae mater. Zagrebačko je Sveučilište bilo tada stalno zanemarivano i sistematski potiskivano. U odrazu mnogih negativnosti općih društveno-političkih prilika i strančarsko-politikantskih neprilika, u znaku permanentne oskudice novčanih i ostalih materijalnih sredstava, Katedra za geografiju zagrebačkog Sveučilišta nije imala ni najosnovnijih uvjeta za iole normalniji znanstveni i stručno-nastavni rad. Do 1926. godine zgruvana, naprosto magazinirana sa svim prilično bogatim knjižnim fondom i kartografskim inventarom u jednoj jedinoj prizemnoj rupčagi stare sveučilišne zgrade, onda malčice proširena i »odahnula« u dva sobička s jednom malom predavaonicom »u sustanarstvu«, Katedra za geografiju pomalo je prerastala u Institut boreći se i nadalje sa stalnom oskudicom prostora i nedostatkom materijalnih sredstava. I, koliko je god bilo moguće, radilo se. Ipak, usprkos teškoćama i brojnim nedostacima, metaforički izraženo, jednom zaorana Šenoina geografska brazda, napokon je rodila plodom. Uspjelo je uravnati i utrti putove, preseliti u novu zgradu, i u naslijeđe mlađoj generaciji hrvatskih geografa ostaviti makar skroman, ali siguran i čvrst temelj za dalji napredak i progresivna dostignuća suvremene geografske nauke u Hrvatskoj. Ove činjenice, dosad slabo ili nedovoljno poznate, a najčešće prešućivane, bilo je potrebno reći otvoreno i neuvijeno upravo

zbog pravilne ocjene uvjeta i rezultata stručno-znanstvenog i nastavno-stručnog rada sveučilišnog profesora dra Milana Šenoe.

Rođen u Zagrebu (2. VII 1869), odrastao i odgojen u naprednoj građanskoj sredini svoga oca, pravog narodnog čovjeka i kulturnog pedagoga, mladi se Milan Šenoa nakon dovršenog osnovnog obrazovanja i školovanja u staroj zagrebačkoj klasičnoj gimnaziji, posvetio studiju historije i geografije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u svom rodnom gradu, gdje je i diplomirao 1892. godine. Kasnije se specijalizirao u geografiji. Doktorirao je 1895., a habilitirao se 1897. godine. Premda je od 1892. do 1910. bio profesor klasične gornjogradske gimnazije na Katarinskom trgu u Zagrebu, ipak u suradničko-nastavničku vezu s hrvatskim Sveučilištem dolazi već godine 1897. izborom za honorarnog docenta oceanografije. Redovitu docenturu iz regionalne geografije postizava na Filozofskom fakultetu godine 1910. Godine 1913. bio je izabran izvanrednim, a 1917. godine redovitim profesorom istoga fakulteta. Na toj dužnosti nalazio se do svog umirovljenja i razrješenja od dužnosti 4. VII. 1940. godine. Sveukupni mu je staž aktivnog srednjoškolskog i sveučilišnog profesorskog službovanja iznosio 47 godina, 9 mjeseci i 7 dana. Umirovljen je kao službenik II grupe 1. stepena.

Milan Šenoa već je zarana uočio, da vrstan i pravi geograf mora svoja saznanja neposredno i što više stjecati u geografskom prostoru. On je dobro znao, a tako je učio i svoje učenike, da se solidno stečena teoretska i knjiška znanja i geografske činjenice moraju provjeravati, upotpunjavati, proširivati i verificirati u prirodi, na terenu, jer geograf bez kretanja i zapazanja u geografskom prostoru zapravo i nije geograf. Zbog toga je Šenoa propješačio i prokrstario vlastitu užu i širu domovinu uzduž i poprijeko.

Jadrano je svake godine poklanjao punu pregršt svoje najljepše prisnosti. Nije nezanimljivo, da se sveučilišni profesor Milan Šenoa prije tridesetak i više godina, prigodom svojih ljetnih posjeta Kraljevici, redovito sastajao u jednoj maloj gostionici sa t. zv. malim ljudima, s ribarima i radnicima, družio se, ćaskao, šalio i »bevandao« s njima, a među njima i s metalnim radnikom u tamošnjem brodogradilištu Josipom Brozom, današnjim Predsjednikom Republike.

Pune rukoveti svojih radosti i svog znanstvenog interesa svake je godine rasipao i rastresao po našim planinama. Svake je godine krstario našim kršem i svake bi godine svojim učenicima razotkrivao i minucioznom poznavanjem detalja objašnjavao geomorfološku raskoš naših Dinarida. I razdrto stijenje ogoljela krša, i ozelenjele glavice zagorsko-prigorskog pejzaža, i vinorodne plasine moslavačkog eruptiva, i žitrodna ravan slavonske nizine, i visokogorski grebeni slovenskih Alpa, i planinska bila srpsko-makedonskih Rodopa, sve su to postali dobri znanci i ostali dragi prijatelji Milana Šenoe, kojih se on još i danas vrlo živo sjeća. Svoju ljubav prema našoj zemlji usadio je i duboko u srca svojih učenika.

Šenoa je putovao i van granica svoje domovine. Prisustvovao je međunarodnim sastancima i zborovanjima geografa. Proputovao je go-

tovo čitavu Evropu ostavivši nam o tim putovanjima dragocjenu naučno-književnu dokumentaciju u brojnim znanstvenim priložima i sjajno pisanim putopisima. Mnogi od tih putopisa upotpunili su pomalo već raritetnu njegovu, a ujedno i prvu školsku geografsku čitanku u Hrvatskoj.

Usprkos objektivnim preprekama i teškoćama, dugi je niz godina njegove srednjoškolske, napose pak sveučilišne profesorske djelatnosti bio protkan značajnim uspjesima i solidnim rezultatima nastavnoga rada. Njegova neosporna, sveopće priznata i cijenjena učenost, svestrana obrazovanost i humanistička kultura odrazila se u njegovoj ličnoj skromnosti, istinskoj demokratičnosti, nenamještenoj prirodnosti, pedagoškoj umjerenosti i taktičnosti, te upravo u očinskoj blagosti ne samo prema studentima, već i prema mladim i radnim ljudima uopće. Zato i jest opravdano istaći, da je njegov znanstveni, stručni, nastavno-odgojni i književno-umjetnički rad sadržajno i suštinski bio duboko human, ljudski plemenit i izrazito napredan.

Kao znanstveni radnik Milan Šenoa je autor brojnih naučnih, stručnih, popularno-naučnih i instruktivno-geografskih rasprava, priloga i članaka objavljivanih u izdanjima Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, Hrvatskog prirodoslovnog društva, Geografskog društva Hrvatske i u ostalim naučnim i stručnim publikacijama (na pr. Nastavni vjesnik, Hrvatski planinar i dr.). Od radova te vrste objavio je:

1. Rijeka Kupa i njezino porječje; Rad JAZU, 1895.
2. Prilog geografskoj terminologiji; Nastavni vjesnik 1895.
3. Naputak za sabiranje planinarske gradnje; Hrvatski planinar, 1898.
4. Plitvice; Pobratim, 1899.
5. Dakovština; Kolo Matice Hrvatske, 1900.
6. Ponsko-jadranska razvodnica; Rad JAZU, 1900.
7. Omišaljska špilja na otoku Krku; Hrvatski planinar, 1903.
8. Die Plitvicer Seen; Moderne Kunst, Berlin—Leipzig—Wien—Stuttgart, 1909.
9. Planine Gorskog Kotara; Hrvatski planinar, 1910.
10. Zemljopis Turopolja; prilog u »Povijesti Turopolja«, Zagreb 1910.
11. Špilja Rača na Lastovu; Priroda, 1912.
12. Razvedenost istarskih i dalmatinskih otoka; Rad JAZU, 1913.
13. Doseljivanje tuđinaca u Srijem; Rad JAZU, 1914.
14. Skrad; Hrvatski planinar, 1914.
15. Die Insel Mljet; Rundschau f. Geographie u. Statistik, 1914.
16. Opis putovanja Jadranom; Prirodoslovna istraživanja JAZU, 1914.
17. Opažanja o dijafanitetu morske vode; Prir. istraživanja JAZU, 1914.
18. Silba; Priroda, 1915.
19. Makarac; Priroda, 1915.
20. Prilog poleografiji Hrvatske, Slavonije i Dalmacije; Nastav. vjesnik, 1916.
21. Blata; Priroda, 1916.
22. Dijalog o teži; Priroda, 1917.
23. Dijalog o ekliptici; Priroda, 1918.
24. Allimerijske studije; Glasnik Hrv. prirodoslovnog društva, 1918.
25. Geografska čitanka; Zagreb, 1918.
26. Geografija Jugoslavije; Zagreb, 1920.
27. Pregledna geografija Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca; Zagreb, 1921.
28. Srednja visina morskih obala; Zagreb, 1922.
29. Košljun; Hrvatski planinar, 1924.
30. Sizifov kamen (Dijalog o znanostima); Priroda, 1926.
31. Sjeverni Jadran; Beograd, 1928.
32. Die Typen unserer Städte; Geografski glasnik, 1930.

32. Naše željeznice; Geografski glasnik, 1930.
 34. Die geographische Nomenklatur Jugoslawiens in den deutschen Lehrbücher; Geografski glasnik, 1931.
 35. Lastovo; Jadranska straža, 1933.
 36. Vidokrug; Hrvatski planinar, 1933.
 37. Spiljski stanovnici; Priroda, 1934.
 38. Zabluda nauke; Priroda, 1935.
 39. S mora; Priroda, 1937.
 40. Nekoliko riječi o urbanizaciji; Spomenica C. Lucerni, Zagreb, 1937.
 41. Magla; Priroda, 1938.
 42. Granica datuma; Priroda, 1940.
 43. Prilog poznavanju naziva naših otoka; Geografski glasnik, 1949/50.
- Obradio je tri hrvatska izdanja Kozenova »Geografskog atlas«, a u rukopisu ima omašno djelo izvanredne znanstveno-dokumentacione vrijednosti: Geografska bibliografija Hrvatske.

Putopisi:

1. Od Zagreba do mora; Vijenac, 1894.
2. Izlet na otok Prvič; Hrvatski planinar, 1902.
3. Pod Sar-planinom; Hrvatski planinar, 1922.
4. Na Zlatnom rogu; Kolo Matice Hrvatske, 1927.
5. Po Egejskoj Makedoniji; Hrv. revija Matice Hrvatske;
6. Po južnoj Francuskoj; Hrv. revija Matice Hrvatske.
7. Željeznicom od Zagreba do Sušaka; Hrv. planinar, 1934.
8. U Zrinjskoj gori; Hrv. planinar, 1937.

U našu je književnost Milan Šenoa ušao pripovijetkom Njuta, objavljenom 1890. godine u zagrebačkom Vijencu. Otada se marljivo javlja djelima raznih književnih vrsta: piše novele i romane, drame i dramolete, vješto komponira putopisne crtice, skice i duhovite eseje i esejističke refleksije. Piše mnogo i zanimljivo, lijepo i sadržajno vrijedno, obogaćujući svojim književnim stvaralaštvom i publicističkom marljivošću riznicu hrvatske kulture dragocjenim prilozima trajne vrijednosti. Ugledni hrvatski književni kritičar i historičar akademik Antun Barac istakao je mišljenje i sud, da je veliki književni talenat Milana Šenoe imao tu nepriliku, što je morao raditi i stvarati u sjeni svoga slavnog oca. Većina književnih djela objavljena mu je u izdanjima Matice Hrvatske i Društva hrvatskih književnika. Od književnih radova i djela te vrste vrijedno je posebno istaći:

1. Njuta; pripovijest; Vijenac, 1890.
2. Kako vam drago; komedija, Vijenac, 1893.
3. Kneginja Dora; drama, Vijenac, 1896.
4. Sveta laž; izvedba u Hrv. nar. kazalištu, Zagreb, 8. I. 1901.
5. Ban Pavao; tragedija; Matica Hrvatska, 1903.
6. Exodus; prpovijest; Matica Hrvatska, 1904.
7. Nevjerojatan događaj; izvedba u Hrv. nar. kazalištu, Zagreb, 28. IV. 1904.
8. Izgubljeni; drama; Kolo Matice Hrvatske, 1908.
9. Kvarnerske pripovijesti; Društvo hrv. književnika, 1912.
10. Ima tome sto godina; Kolo Matice Hrvatske, 1912.
11. Dijalozi i dramoleti; Društvo hrv. književnika, 1914.
12. Iz kobnih dana; roman; Matica Hrvatska, 1914.
13. Pričanja seržana Jerka; izdanje Kugli, Zagreb, 1921.
14. August Senoa kao putnik; esej; Hrv. planinar, 1932.
15. Moj otac (Zabilješke o A. Senoi); Matica Hrvatska, 1933.

U rukopisu ima novele: U obećanoj zemlji, Tororo, Na velom zidu, Dva mjeseca iz života gospođice Vere.

Milan Senoa duboko je poštovan i najstariji član-radnik Matice Hrvatske. Počasni je i duboko poštovani član Geografskog društva Hrvatske. Na prijedlog dra Josipa Roglića, starina prof. dr Milan Senoa bio je jednoglasno izabran za predsjednika osnivačke skupštine Geografskog društva Hrvatske, 21. IV. 1947. Zahvaljujući na izboru i preuzimajući tu časnu funkciju, Senoa je tada vrlo duhovito pripomenuo, da prisustvuje već trećoj osnivačkoj skupštini stručnog udruženja hrvatskih geografa. Dva puta pokušaji osnivanja društva nisu uspjeli. On se, međutim, nada i vjeruje, da nije uzalud došao na skupštinu, da će »zalet« uspjeti. I nije se prevario. Društvo je čvrsto stalo na noge, radi, razvija se i napreduje. Njegov rad živim interesom prati i Milan Senoa. I raduje mu se.

Usprkos brojnim i neosporno visokim ljudskim i radnim vrednotama, zbog njegove neprikrivene napredne orijentacije i jasno naglašenog opozicijskog stava, Milan Senoa nije bio od bivših političkih režima posebno istican, pohvaljivan ni odlikovan. Tek u oslobođenoj domovini, u svojoj devedeset prvoj godini, prilično uzbuđen s naročitim je zadovoljstvom primio visoko narodno priznanje.

Danas, kad je Milan Senoa, duhovno još neobično svjež i krepak, zakoračio u deseti životni decenij, nužno se nametnula potreba posebnog kompleksnog prikaza njegova plodnog i društveno-korisnog znanstvenog, pedagoškog i književnog djelovanja.

U geografiji, svojoj užoj specijalizaciji, pored golemog broja svojih učenika, među njima i vrsnih stručnjaka i naučnih radnika, Milan Senoa dao je i niz originalnih znanstvenih radova veće i trajne vrijednosti. Veoma je značajan također i njegov književni opus. Tu su prilozi sa jasno izraženim naprednim socijalnim sadržajem, odlikujući se naročito realističkim prikazima mukotrpnog života našeg pomorca. Kao putopisac i popularizator nauke znao je čitaoca živo zainteresirati za geografske pojave u prostoru i sugestivno ga oduševiti za prirodne osobitosti naše zemlje. Obogaćujući svojim radovima kulturni fond svoje zemlje, Milan Senoa, i kao znanstveni radnik i kao književnik, ostavio je hrvatskoj kulturnoj baštini radove i djela, kojih naša kulturna historija ne će moći ni smjeti prešutjeti.

RÉSUMÉ

MILAN SENOA

par Vl. Blašković

Milan Senoa, le Nestor des géographes croates et yougoslaves, professeur d'université en retraite, a accompli la quatrevingtdixième année de vie et la soixantième année de travail scientifique, professionnel et littéraire ininterrompu.

Né à Zagreb le 2 août 1869, il grandit et fut élevé dans le milieu avancé d'Auguste Senoa, son père, célèbre écrivain croate et le plus typique des poètes de la ville de Zagreb. Après avoir terminé le lycée, le jeune Milan Senoa se consacra aux études d'histoire et de géographie à la Faculté des lettres de sa ville natale où il obtint son diplôme de fin d'études en 1892. Il se spécialisa ensuite dans la géographie et après sa thèse de doctorat (1895) et son travail d'habilitation (1897) obtint le plus haut grade universitaire. En 1892 il devint professeur au lycée classique de Zagreb et en 1897 il est professeur honoraire à

l'université de Zagreb pour l'océanographie. En 1910 il est chargé de cours à la Faculté des lettres de Zagreb, en 1913 maître de conférences et en 1917 professeur titulaire à la même Faculté. Il exerça ces fonctions jusqu'à sa retraite le 2 août 1940. Son stage actif a duré presque 48 années. Pendant de longues années il exerçait à l'université les fonctions de directeur de la Chaire et de l'Institut géographique.

La culture générale, la compétence professionnelle et la formation humaniste de Milan Senoa se reflétaient dans sa modestie personnelle, dans son esprit démocratique vrai, dans sa modération pédagogique, dans son tact et dans sa douceur paternelle dont il usait avec les jeunes gens et les hommes travailleurs en général. C'est pourquoi sa longue activité de professeur a été marquée par des succès importants et des résultats valables, et son travail scientifique, professionnel, pédagogique et littéraire avait un contenu essentiellement humain, noble et progressiste.

En tant que chercheur scientifique Milan Senoa est l'auteur d'une cinquantaine de travaux scientifiques, professionnels et de vulgarisation scientifique dans le domaine de la géographie, publiés dans les éditions de l'Académie Yougoslave, de la Société géographique de Croatie, de la Société d'histoire naturelle de Croatie et dans d'autres publications scientifiques et professionnelles. Parmi ces travaux on distingue: La rivière Kupa et son bassin, Contributions à la terminologie géographique, Ligne de partage des eaux adriatico-pontiques, Les Montagnes du Gorski Kotar, Le développement des îles istriennes et dalmates, L'immigration des étrangers en Srijem, Remarques sur la diaphanéité de l'eau de mer, Etudes altimétriques, La Géographie de la Yougoslavie (le premier manuel de la géographie du nouvel Etat, paru en 1920), Hauteurs moyennes des côtes maritimes, L'Adriatique du Nord, Die Typen unserer Städte, Die geographische Nomenklatur in den deutschen Lehrbüchern, La limite des dates et beaucoup d'autres travaux.

La création littéraire de Milan Senoa est également importante. Il commence à écrire très tôt, déjà en 1890 il publie «Njuta», sa première nouvelle. Depuis il ne cesse de publier des oeuvres littéraires de tous genres: nouvelles, romans, pièces dramatiques, pièces en un acte, rédige les notes de voyage, les esquisses, les essais et les pensées. La majeure partie de ses travaux littéraires sont publiés dans les éditions de L'Association des écrivains de Croatie et de la «Matica Hrvatska», l'institution culturelle et éducative la plus ancienne et la plus renommée de Croatie.

Senoa est membre d'honneur de la Société géographique de Croatie et le plus ancien et le plus respecté de membres collaborateurs de «Matica Hrvatska».

En géographie, sa spécialité plus étroite, à côté d'un grand nombre d'élèves dont quelques-uns sont des spécialistes renommés, Milan Senoa a laissé beaucoup de travaux importants d'une valeur durable ainsi qu'une oeuvre littéraire très significative. En enrichissant le fond culturel de son pays d'oeuvres et de contributions de valeur, Milan Senoa, en tant que savant et écrivain, a laissé au patrimoine culturel de Croatie des oeuvres que l'histoire de la civilisation ne pourra pas passer sous silence.

(Traduit par A. Polanšćak)